

VODNI POGONI V NEKDANJI OBČINI ZMINEC

Občino Zminec so ustanovili po občinski zakonodaji iz leta 1849. Sestavljale so jo davčne (katastrske) občine Sv. Barbara, Sv. Ožbolt, Sopotnica, Staniše in Zminec. Po letu 1866 so se združili z občino Škofja Loka, kjer pa so zminške zadeve še naprej vodili posebej. Združitev se ni obnesla, saj so bili v Loki meščani, v zminški občini pa kmetje. Prav lahko bi se zgodilo, po takratni volilni zakonodaji, da bi za loškega župana izvolili kakega kmeta iz Sopotnice ali od Sv. Barbare, kar bi bil škandal za loške purgarje. Kmetijski mogotci so 1897 dosegli samostojno kmetško občino, kamor so pridružili še druge katastrske občine proti Poljanski dolini, predvsem pa katastrsko občino Puštal, kjer je bilo občasno tudi središče občine. Za razvezo so bili oboji, pomagali pa so jim še domači poslanci Globočnik, Kalan in dr. Tavčar.¹ Takšno stanje je bilo do leta 1945, ko so uvedli novo socialistično oblast, ki je predel razdelila na dva krajevna ljudska odbora Puštal in Zminec. Po občinskih reformah sredi 50 let je ves predel pripadel občini Škofja Loka.

Arhivski viri za predvojno občino so isti. Predvsem gre za vodno knjigo, ohranjen je tudi zminški občinski arhiv. Dodatno smo pritegnili podatke iz popisa mlinov v terezijanskem katastru iz časa okrog leta 1752. V tem zapisu še ni hišnih števil, identiteto naprav smo ugotovili po priimkih lastnikov, imenu vode in imenu freisinškega urada.²

Geografsko je občina obsegala porečje Poljanščice, Hrastnice, Bodoveljske grape, Sovpata, Sopotnice, njihovih pritokov in drugih manjših voda in studencev. Posebno poglavje za ta predel bi bila obravnava lokalne poplave leta 1924 v tej občini in še širša poplava leta 1926. Poplavi sta bili tako hudi, da sta odmevali v predvojni literaturi. Joka Žigon je napisal gledališko igro – *Ko se utrga oblak*. Jan Plestenjak je poplave opisal v knjigi *Mlinar Bogataj* in v drugih črticah. Pa še kaj bi se našlo, toda tako bi se skrenili od samih vodnih pogonov. Pri teh objektih, ki so večinoma v spremenjenem, razdrtem stanju ali jih sploh ni več, zato nismo vedno dognali lastništva do sedanjega časa. Prav tako nismo mogli natančno ugotoviti prenehanja obratovanja. Letos si bomo ogledali objekte v Hrastnici, Bodoveljski grapi in Sopotnici. Začnimo kar pri porečju Hrastnice.

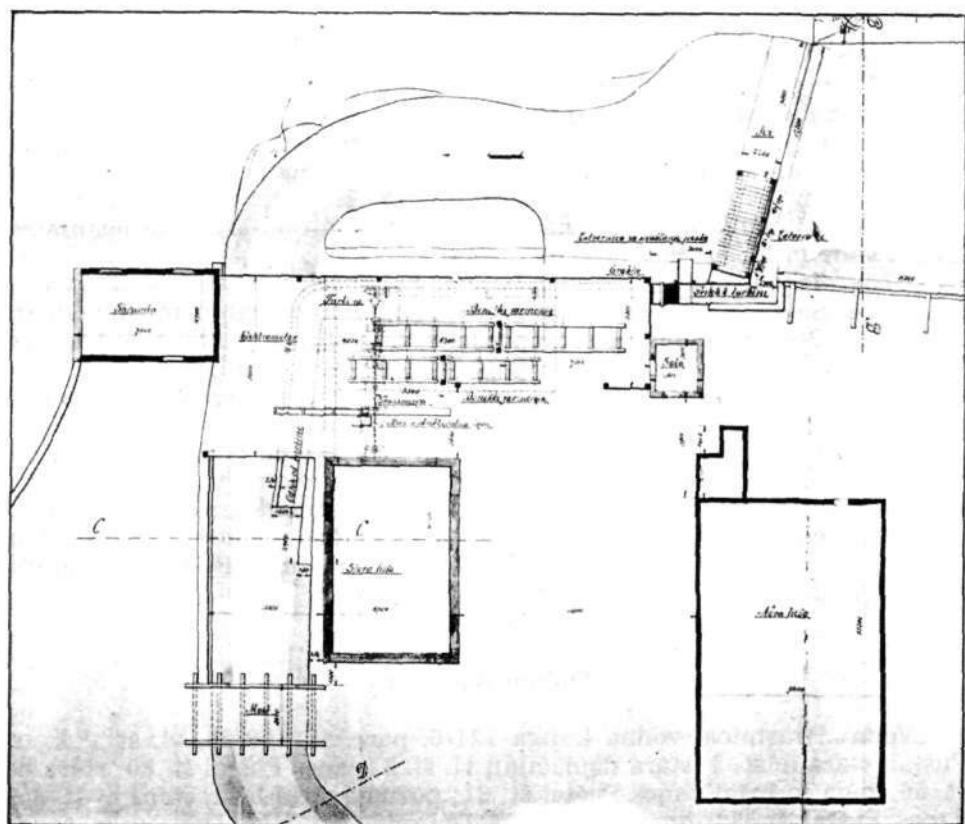
Dobravka žaga

Voda: Hrastnica, vodna knjiga 121/6, parc. št. 169/58, vl. št. 2 k. o. Puštal, stara h. št. 3 (stara domačija); vl. št. 3, danes Puštal št. 80; stara h. št. 56 (žaga in hiša) danes Puštal št. 81; pozneje nova hiša, stara h. št. 65, danes Puštal št. 82, domače ime Na Dobravi, Na žagi, Dobravka žaga, Dobravc.

V Puštalu stara h. št. 3 se je po Antonu Hriberniku reklo pri Tonetu, ali samo Tone. Za ves tisti ledinski predel so pisali tudi ime Na Dobravi. Še loški zgodovinar France Pokorn piše, da se zadnji del Puštala imenuje Dobrava.⁵ Tudi v ženitnem pismu Valentina Hribernika, ko se je ta priženil v Virmaše št. 3, je leta 1814 v zemljiški knjigi tako zapisano. Ožje hišno ime Na Dobravi pa je bilo prvotno za hišo v Puštalu št. 6, kjer so pozneje rekli Pri Nacetu. Tu sta bila doma dr. Anton Polenec in njegov pokojni brat operni pevec Polde Polenec. Pozneje so pri Tonetu rekli tudi Na Dobravi, oziroma Dobrava.

Anton Hribernik je leta 1810 izročil kajžo in ledrarsko delavnico mladoletnemu sinu Valentinu. Takrat so sinu Antonu, Valentinovemu bratu, zgovorili vzdrževanje do samostojnosti. Vendar je prišlo drugače. Mladoletni Valentin se je 1814 priženil k Zidančku v Virmaše, takrat št. 3. Ker sta bila fanta mladoletna, je potem verjetno oče naredil tako, da je Valentin puštalsko posest 1815 izročil bratu Tonetu. V izročilni pogodbi je podpisan oče, ki je verjetno tako želel.

Anton mlajši (1800–1884) je bil tudi usnjar. Poročil se je z Alenko Kuralt iz Stare Loke (1807–1890). Njun sin Lorenc je bil leta 1836 še rojen na h. št. 3. Leta 1866 se je poročil z Marijo Telban od Sv. Duha, rojeno 1841. Njun

Načrt žage Franca Hribernika-Dobravca v Puštalu 1924. Tloris naprav

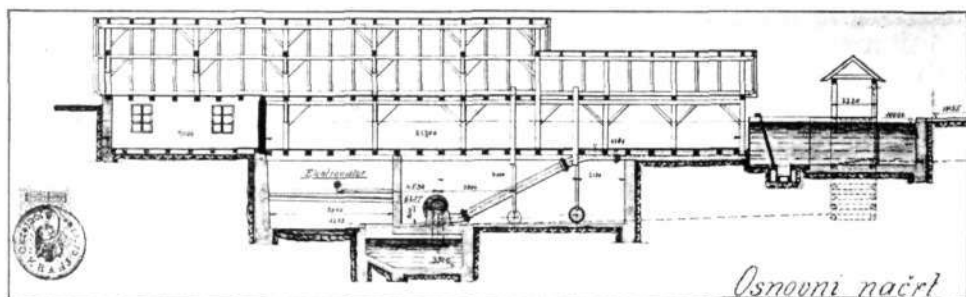
sin Franc Hribernik, rojen 1877, je pozneje v vlogah navajal, da je bila žaga zgrajena 1848. Tako naj bi žago začel že Anton Hribernik, drugi. Na novi hišni št. hiše in žage, Puštal 56 pa je v statusu animarum vpisan kot žagar šele Lorenc. Pri hiši pa so dobili domače ime Na žagi, pozneje Dobravska žaga.

Poglejmo še, kako so pozneje prevzemali posest. Od začetka stoletja potem ni bilo sprememb do leta 1886, ko je bila posest prepisana na Antona Hribernika, leta 1888 pa na Lorenca Hribernika. Leto 1900 je s prisojilom dobil posest Franc Hribernik in 1928 spet Franc Hribernik, sin. Jože Hribernik je posest po sklepu o dedovanju prevzel leta 1955.

Tako smo ugotovili začetnika obrata tam nekje sredi prejšnjega stoletja. Jeseni 1923 so Francetu Hriberniku iz okrajnega glavarstva v Kranju sporočili, da njegova žaga ni registrirana. Dobravec je takrat že imel dobro vpeljano podjetje. Na dopisnem papirju je imel glavo z napisom: *Franc Hribernik – Trgovina z lesom – Puštal – Škofja Loka*. Oblasti je odgovoril, da načrti, ki jih je naročil, še niso gotovi. Že januarja 1924 jih je narisal po obstoječem stanju ing. Hladnik iz Ljubljane. Februarja je sledil uraden ogled žage. Ker je lastnik uporabljal pri delu tudi elektromotor, so med strokovnjake pritegnili še izvedenca za to področje.

Pri ogledu so ugotovili, da je bila žaga zgrajena 1848 in seveda večkrat predelana. Leseno kolo je lastnik zamenjal leta 1911 za spiralno francisovo turbino. Poslopje žage je bilo postavljeno kmalu za 12,2 m dolgim, takrat še lesenim jezom. Ob levem bregu so bile v jezu kar tri velike zapornice za čiščenje proda in za pretok ob povodnjih. Lesene rake ob levem delu jezu so bile kratke, vendar opremljene z železnimi grabljami, zbiralnikom za pesek in izpusno zapornico za čiščenje korita. Na končno steno korita je bila pritrjena železna tlačna cev za dovod na turbino. Ta je imela spodaj zaradi boljšega izkoristka železno sesalno cev, po kateri je odtekala voda v betonski jarek in dalje v Hrastnico. Turbino so ročno regulirali iz žaginega poda. Padec pri turbini je bil 5,3 m. Požirala je lahko 270 litrov na sekundo in je pri 455 obratih na minuto proizvajala 14,5 KS moči. Ob ogledu so ugotovili, da bi se padec pri turbini lahko še povečal. Kadar je bilo malo vode, je žago gnal elektromotor 220 V, 43,5 A. Pri 1450 obratih je dajal 17,5 KS moči. Električno zanj je imel Dobravec napeljano iz loške elektrarne v Skalcah.

Posebno poglavje je bila žaga sama. Leseno poslopje žage je ležalo čez potok Hrastnica. Blizu jezu se je žaga držala žagarska soba. Čez vodo na

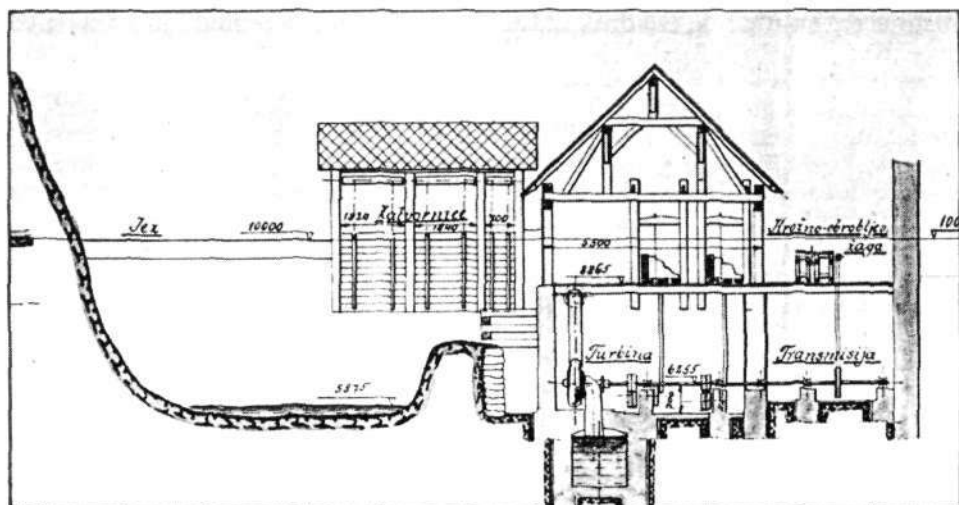
Dobravska žaga – vzdolžni prerez.

drugem bregu je bila ob žagi posebna zidana shramba. Ob vodnem ovinku je bila potem stara stanovanjska hiša ob mostu čez Hrastnico. Pozneje so zgradili novo hišo nekoliko dalj od vode, le z zgornjim vogalom se je približala žagi in jezu. Stanje poslopij je še danes tako razvrščeno, čeprav žaga ne obratuje več in je namembnost prostorov spremenjena.

Pogon na žagi je bil sestavljen iz dveh benečank z vzporednima vozovoma. Ena linija je imela tri rezila, druga dve. Vzporedno krajši liniji je bil cirkular.

Betonirano vizirno točko so postavili na desnem bregu nad jezom. Komisija je imela nekaj pripomb predvsem glede varnosti pri jermenicah in pri vztrajniku. Še več je bilo umestnih pripomb pri električni instalaciji za elektromotor. Vse pripombe so bile umestne in popravki izvedljivi.

Dobravec je dobil koncesijo za 50 let. Ker je bila naprava večjega formata, mu je oblast sporočila in obrazložila 117. člen ustave, po katerem so bile vse prirodne sile v državi, tudi vodne, podržavljene. Država si je pridržala

Dobravska žaga – prečni prerez

pravico zahtevati od koncesionarja odstopitev vodne sile ob plačilu enkratne odškodnine ali pa plačevanje letne zakupnine, če bi se pokazali državni interesi.

V noči od 8. na 9. avgust 1924 je divjalo hudo neurje v Hrastniški in Bodovaljski grapi. Voda je odnesla enega odraslega in 6 otrok. Materialna škoda je bila ogromna. Največ škode je imel Dobravec. Odnoslo mu je žago v celoti z orodjem in inventarjem, precej hlodov in desk ter celo kuhinjsko opremo in živila. Škodo je zminški župan cenil na 1 200 500 dinarjev. Če primerjamo to škodo z devetimi lesenimi odnešenimi mostovi na Hrastnici, ki jih je župan cenil skupaj na 45 000 dinarjev, vidimo res velikansko številko.⁴ Pozneje je Hribernik napravo obnovil in pozidal betonski jez. Žaga je prenehala okrog leta 1954/55. Poslopje je še dobro ohranjeno. Turbino so prodali, ohranjeni pa so še nekateri vitalni deli. Ohranjena je še naprava za ščipanje žaginih zob.

Dolinski mlin

Voda: Lipnik, Dolinarjev grunt, vl. št. 8 k.o. Sv. Barbara, stara h. št. 13; mlin in gospodarsko poslopje vl. št. 98 k.o. Sv. Barbara, stara h. št. 3, parc. št. 13. Danes Sv. Barbara 4. Domače ime V Mlinu, Dolinski maln.

V terezijanskem katastru 1752 je bil vpisan Miha Dolinar, ki je imel v koroški županiji na Lipniku mlin in stope. Gruntar Dolinar od Sv. Barbare 13 je imel na stari h. št. 3 v Hrastniški grapi svoj mlin. V stari zemljiški knjigi je bil vpisan kar pri gruntu, čeprav je že v drugi polovici 18. stoletja mlin dobil svojo hišno številko. Na gruntu se je po domače reklo pri Dolinarju po starem priimku. Ob koncu 18. stoletja je tam gospodarila Neža Dolinar. Ta se je poročila z nekim Bernikom. Sledil ji je mladoletni sin Lovre Bernik (tudi Wernig) z izročilno pogodbo leta 1824. Leta 1830 so posest prisodili vdovi Heleni Bernik, rojeni Strekel (1798–1859). Ta jo je z ženitnim pismom istega leta dala svojemu možu Nikolaju Fojkarju (1805–1881). Temu je sledil sin Valentin Fojkar z izročilno pogodbo leta 1853. Takrat se je rod v moški liniji spet pretrgal in z izročilno pogodbo je grunt 1873 dobil zet Johan Jamnik, roj. 1846, z Osovnika. Od tu naprej so se lastniki na gruntu in v mlinu ločili. Leta 1896 je mlin kupil Janez Jamnik, leta 1898 mu je s prisojilom sledil mladoletni Franc Jamnik. Temu so sledili nasledniki, ki so bili v Ameriki in to šele po sklepu o dedovanju leta 1955. Leta 1955 je hišo kupila Marija Setnikar, roj. Fojkar. Tej je sledil Matevž Setnikar po izročilni pogodbi leta 1967.

Po popisu prebivalstva 1870 so imeli v mlinu zakupnika. Leta 1937 je imel registrirano obrt mlinarstva Andrej Setnikar (R-186/528). Ta se je ukvarjal tudi s kovačijo. Meh mu je gnala voda. Mlin je prenehal okrog leta 1944. Na tem mestu je nova stanovanjska hiša.

Kožuhov mlin

Voda: Lipnik, Kožuhov grunt, vl. št. 9 k.o. Sv. Barbara, stara h. št. 14 – mlin vl. št. 145 k.o. Sv. Barbara, stara h. št. 12, parc. št. 29. Danes hiša Sv. Barbara 10.

V terezijanskem katastru 1752 je zapisan Janez Kožuh, ki ima mlin v grabnu (grapi) in sicer v koroški županiji. Mlin je spadal h Kožuhovemu gruntu. V starem statusu animarum so rekli tudi Pri Mežnarju. Mlin v stari in novi zemljiški knjigi ni vpisan, ampak so bili lastniki vpisani pri gruntu.

Domače ime Kožuh se je ohranilo po starem priimku. Mica Kožuh je to posest dobila leta 1803 še kot mladoletno dekle, saj je bila rojena 1793. Poročila se je z Janezom Bergantom, ki je bil istega letnika. Sin Valentin je bil rojen 1822. Umril je 1890. Leta 1838 mu je izročila posest. V prvi polovici 19. stoletja so imeli v mlinu razne zakupnike, ki so tam tudi stanovali.

Ves čas do leta 1908 so bili potem lastniki Berganti. Leta 1909 je mlin kupil Martin Kalan. Po sklepu o dedovanju leta 1961 je postala lastnica Ljudmila Kalan – por. Košir. Mlin ni bil zapisan v nobeni uradni evidenci, ne v vodni knjigi, ne v obrtnem registru. Koliko časa je mlin deloval ni razvidno. Po hišnem izročilu mlin počiva že več kot sto let.

Primažkov – Premčkov mlin

Voda: Toščeva grapa in Vodnikov graben, novohišar, vl. št. 16 k.o. Sv. Barbara, stara h. št. 26; parc. št. 21, Primažkov mlin, Mlin, Na Log, Pri Suk, Premčk.

Mlin je spadal k novohišarju z najstarejšim domačim imenom Primažkov mlin. Omenja se le v starem statusu animarum. V stari zemljiški knjigi te hiše še ni bilo, ker so jo zgradili pozneje in vpisali v posebno zemljiško knjigo t. i. Novalistov. Tu so vpisani tisti, ki so naredili hiše pozneje in še niso vpisani v urbarjih in stari zemljiški knjigi. Tudi visoka hišna številka kaže na poznejšo naselitev. V vseh teh evidencah je vpisana le hiša. Ali sta se mlin in hiša držala skupaj, ni znano. Mlin je dobil domače ime po prvem vpisanem lastniku Primožu Čadežu leta 1800. Njegova hči Marija (1790–1863) se je poročila z Janezom Fojkarjem, tudi Hojkarjem (1786–1857). Z ženitno pogodbo so bajto prepisali nanj leta 1823. Leta 1858 je z notarsko izročilno pogodbo posest nasledil Jernej Fojkar, rojen 1833. Od njegovih naslednikov je leta 1937 posest kupila tvrdka Franca Heinriharja. Po vojni je imovina prešla v državne roke.

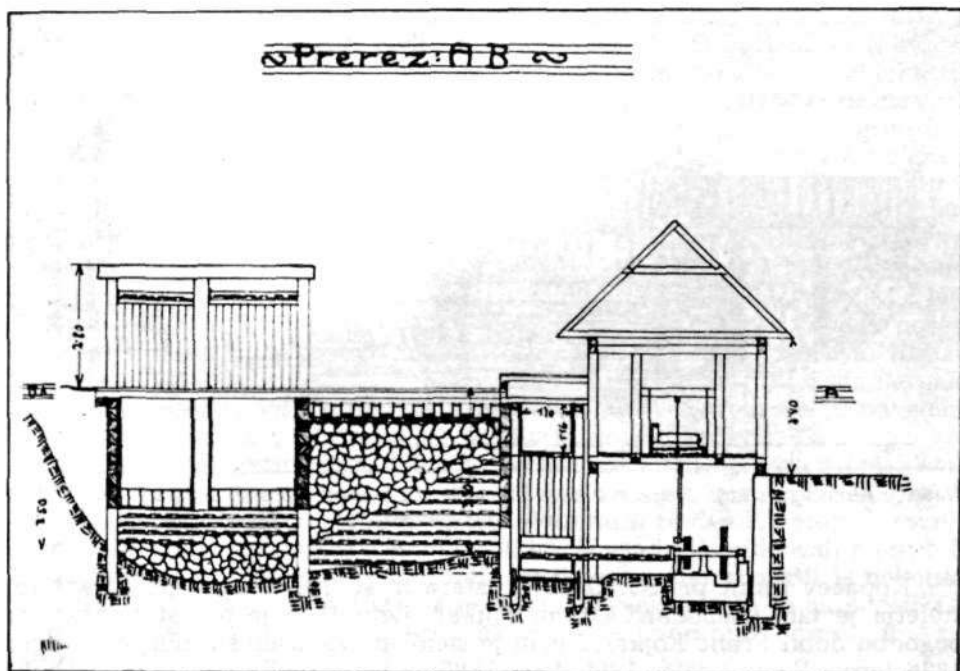
Mlin je deloval verjetno le za časa Primoža Čadeža in se je pozneje za nekaj časa ohranilo še ime. V uradnih evidencah se ne omenja. Bajta je stala ob potoku, ki združuje Toščevo in Vodnikovo grapo in se pri Logarju zliva v Hrastnico. Po zadnji vojni je gozdna uprava zgradila tam enokapnico – logarsko uto. Ob njej se še vidi del zidu stare bajte.

Žirovnikova žaga

Voda: Hrastnica, Žirovnikov grunt, vl. št. 4 k.o. Sv. Barbara, stara h. št. 6, žaga in stanovanjsko poslopje, vodna knjiga št. 70/3, vl. št. 45 k.o. Sv. Ožbolt, parc. št. 57 k.o. Sv. Ožbolt, stara h. št. Sv. Ožbolt 36 (?)

V terezijanskem katastru 1752 je imel Anže Hribernik v koroški županiji na Retečnaku mlin. V stari zemljiški knjigi je bil pri gruntu v Žirovnici vpisan mlin. Lastniki obojega so bili vseskozi Hriberniki. Jožef Hribernik je dobil posestvo z izročilno pogodbo leta 1775. Sledil mu je z izročilno pogodbo leta 1828 Valentin (1802–1880), njemu pa sin Johan z notarsko izročilno pogodbo leta 1871. Mlin se v novejših evidencah na prelomu stoletja ni več pojavljal in ga je Žirovnik v drugi polovici prejšnjega stoletja predelal v žago. Leta 1881 je posest kupil Lorenc Bukovec, leta 1888 pa Franc Hribernik. Leta 1897 je po prisojilu dobila posest Neža Hribernik, ki je bila rojena Bukovec, za njo pa s prisojilom leta 1927 Marjana Hribernik. Leta 1978 je to posest dedoval Janez Hribernik, ki je bil prizadet in zato pod skrbništvom. Temu je sledilo še šest dedičev, vendar je bil vložek brisan, saj je že poplava 1924 žago odnesla, ostala pa je še nekaj časa bajta.

V zvezi z revizijo vodne knjige so leta 1924 odkrili neregistrirano Žirovnikovo žago. Takrat so ugotovili, da je bila zgrajena pred kakimi 50 leti. Ob reviziji so postavili nov vizirni steber in določili stalne točke. Seveda si je ob vpisu v vodno knjigo Neža Hribernik morala pridobiti obrtno dovoljenje, ki pa iz obrtnega registra ni razvidno, saj je bilo žage prehitro konec.

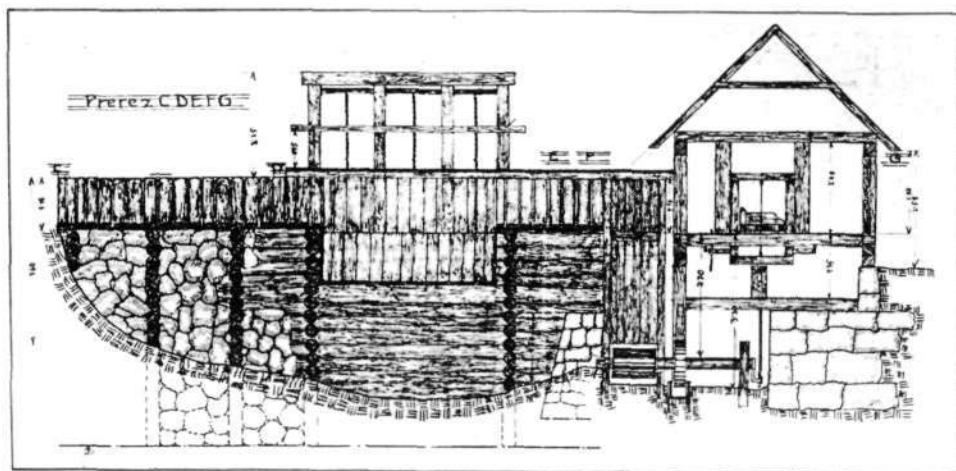
Načrt že obstoječe žage Neže Hribernik-Žirovnikove žage – december 1923 (del načrta Angela Molinara). Pogon na pršec

V zvezi z vpisom v vodno knjigo je lastnica oskrbela načrt žage. Posnetek obstoječega stanja je leta 1923 izdelal loški stavbenik Angelo Molinaro. Pri ogledu so z zapisnikom ugotovili dejansko stanje. Voda je bila zajezena z lesenim jezom. Desna polovica jezusa je imela dve večji zapornici. Levo od jezusa so vodile rake do žage. Poslopje je merilo $13,7 \times 3,5$ m. Leseno vodno kolo je bilo posebnega tipa, tako imenovani »Staubrad« ali pršec. Široko je bilo 75 cm, v premeru pa je merilo le 50 cm. Bilo je na spodnjo vodo pri padcu 3,8 m. Žaga je bila samica z enim listom.

Naprava je bila ob ogledu v skrajno slabem stanju. Spomladi leta 1925 jo je lastnica nameravala temeljito obnoviti. Za popravila so ji naročili, kako se mora ravnati, in ji določili stalne točke naprave. Jez je smela v levem delu za nekaj centimetrov dvigniti, ker se je z leti posedel. Proti napravi ni bilo nobenih zadržkov, zato jo je oblast kljub slabem stanju odobrila. Lokalna poplava avgusta 1924 je žago odnesla. Žaga je stala malo nižje od Dolinskega mlina. Nekaj časa je ostala še hišna številka za bajto, danes pa ni več nobenih sledov o objektih.

Kopačeva žaga

Voda: Hrastnica, Kopačev grunt Sv. Ožbolt, stara h. št. 19, vl. št. 22, Kopačeva kajža – bajta – žaga, Sv. Ožbolt 32, št. vodne knjige 97/4, parc. št. 58 k. o. Sv. Ožbolt.

Načrt obstoječega stanja Kopačeve žage januarja 1924. Prečni prerez. Razvidno je majhno vodno kolo – prsec

Kopačev grunt pri Sv. Ožboltu, stara h. št. 19, je star. Ob koncu 18. stoletja je tam gospodaril Urban Fojkar. Leta 1805 je posest z izročilno pogodbo dobil Franc Fojkar. Temu je sledil po zapuščinski obravnavi leta 1826 Jernej Fojkar, rojen 1809. Leta 1880 ga je z izročilno pogodbo nasledil Lorenc Fojkar. Sledila je Marija Fojkar s prisojilom leta 1898, njej pa 1924 Jakob Fojkar po izročilni in darilni pogodbi. Temu je sledila zadnja lastnica Marija Fojkar s prisojilom leta 1925. Leta 1928 so stavbno parcelo št. 58 k.o. Sv. Ožbolt zbrisali in prekvalificirali v nerodovitno. Poplava je naredila popolno razdejanje, lastniki zemljišča pa se vodijo naprej pri gruntu.

Leta 1924 so ob reviziji vodne knjige odkrili, da Jakob Fojkar ni imel registrirane žage. Stavbenik Angelo Molinaro je še materi Mariji januarja 1924 posnel stanje z vsemi potrebnimi načrti in merami. Marca se je že najavila komisija iz Kranja, ki je sinu Jakobu naročila, naj v bližini jezua pripravi na pristopnem kraju vizirni steber iz betona, da bodo lahko določili višine stalnih točk.

Ob ogledu je komisija našla tipično žago samico na eno rezilo. Na jezua so bile tri zapornice za čiščenje in pretok ob veliki vodi. Na levem delu jezua je bil vtok v kratke rake, ki so vodile do lesenega žaginega poslopja. To je merilo $13,5 \times 4,3$ m. Leseno vodno kolo je bilo tipa t. i. »Staubrad«. V premeru je kolo merilo 50 cm in je bilo tudi samo 55 cm široko. Vodni padec je znašal 3,3 m. Komisija je ugotovila, da je Kopač žagal les le iz svojih gozdov. Žago je odnesla povodenj leta 1924. Stala je nasproti Logarja, danes malo naprej od križišča ceste proti Sv. Ožboltu, kjer je ob cesti velik prazen prostor.

Zgornjega Fojkarja mlin

Voda: Hrastnica, grunt Sv. Ožbolt, stara h. št. 14, hiša z mlinom, stara h. št. 15, vl. št. 20, k.o. Sv. Ožbolt, st. parc. št. 33.

V terezijanskem katastru 1752 je imel Matija Hojkar mlin na Hrastnici v koroški županiji. Zgornji Fojkar, tudi Hojkar, Sv. Ožbolt, stara h. št. 14, je imel na h. št. 15 mlin. Iz tekočega oštevilčenja je razvidno, da je lokacija bila stara, že iz prve numeracije hiš v drugi polovici 18. stoletja. V starih zemljiških knjigah mlin ni bil vpisan, ker so bili lastniki isti. H gruntu je spadala še bajta na št. 16. Domače ime se je ohranilo po priimku. Valentin Fojkar je bil lastnik grunta v drugi polovici 18. stoletja. Sledili so mu, brez navedb letnic: Luka Fojkar, Gregor Martinšek in Anton Demšar. Leta 1809 je posestvo kupil Johan Kržišnik (1789–1851). Ta ga je z izročilno pogodbo leta 1849 dal sinu Urbanu (1832–1866). Mladoletni Lorenc Kržišnik je posest dobil s prisojilom leta 1867 oziroma 1868. Franc Rupar je posest prejel leta 1920 z izročilno, ženitno in dedno pogodbo. Leta 1941 so Nemci posest podržavili. Leta 1948 je bila z odločbo o zapuščini dana Frančiški Rupar. Tej je leta 1951 po izročilni pogodbi sledil Franc Bergant. Frančiška Bergant je posest dobila s sklepom o dedovanju leta 1964. Seveda so tu navedeni lastniki celotne posesti, z mlinom pa je bilo že prej konec.

Mlin je bil zapisan le v starih statusih animarum in v popisu prebivalstva 1869/70. Takrat sta živela v mlinu zakupnik mlina in mlinski hlapec. V popisu prebivalstva leta 1900 je opomba, da mlin že dve leti stoji. V raznih poznejših evidencah piše, da je mlin podrt. V uradnih evidencah ga ni bilo nikoli, ker se je štel kot kmetijski mlin za domačo uporabo. Bil je nekoliko više od Fojške žage. Leta 1924 ga je razrušila povodenj in so ga podrli. Ob cesti pred odcepom za Spodnjega Fojkarja se še uporablja ledinsko ime pri Mlinu.

Fojška žaga

Voda: Hrastnica, lastniki isti kot pri mlinu, Zgornji Fojkar, Sv. Ožbolt, stara h. št. 14, žaga, vodna knjiga št. 266, 61/2, vl. št. 20 k.o. Sv. Ožbolt, parc. št. 67, stara h. št. 35.

Lovro Kržišnik je že leta 1890 imel registrirano žago na Hrastnici. Uradnik na glavarstvu v Kranju, Toman, mu je izdelal načrt za jez in žago in vse spremembe pri tej napravi.

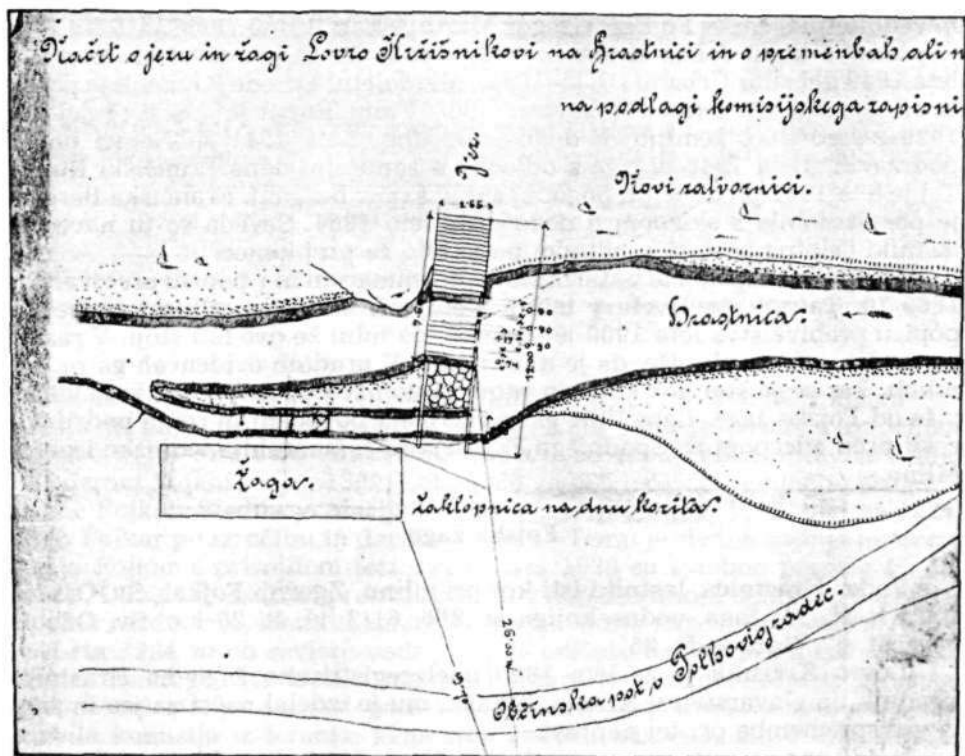
Leta 1924 so v Kranju opravili revizijo vodne knjige, kjer so od Lovra Kržišnika zahtevali dokazila o žagi. Ta je užaljeno prinesel zminškemu županu Jakobu Ruparju star načrt iz leta 1890. *Če je bil dober pred 30 leti, naj bo še danes. Kdor ga potrebuje, naj si ga sam priskrbi*, je še pristavil. Kržišnik vpisa v vodno knjigo ni potreboval in je zato odklonil tudi vse stroške. Stari načrt je za vpis zadostoval, tudi po novem.

Načrt iz leta 1890, ki so ga priložili dokumentom leta 1924, je pomanjkljiv. S točnimi merami prikazuje jez in zapornice. Levo od jezu je bil kanal na leseno žagino poslopje z enim vodnim kolesom. Razvidno je tudi, kako so prestavili občinsko pot in naredili nov most v smeri proti Polhovemu Gradu.

Dokumenti se vseskozi nanašajo na Zgornjega Fojkarja, Sv. Ožbolt, stara h. št. 14, za žago pa 35. Prav na to poslopje pa se nanašajo poznejši spisi v vodni knjigi št. 166, vendar z novim lastnikom Francem Ruparjem, ki se je sem priženil od Župca pri Sv. Andreju.

Žandarmerijska postaja v Loki je poleti 1929 ugotovila, da je v Hrastnici neki Rupar zgradil vodni pogon brez dovoljenja. Žago je pričel delati

priznjeni Franc Rupar. Povodnji leta 1924 in 1926 sta mu porušili nedodelano žago, zato je vse ostanke zapustil bratu Jakobu od Sv. Ožbolta 35. Dogovorila sta se za 15-letni užitek. Jakob je do leta 1928 naredil popolnoma novo žago. Dovoljenja nista imela ne eden, ne drugi. Izgovarjala sta se na ing. Schneiterja iz Loke, ki jima je rekel, da ne potrebujeta dovoljenj, dokler ne bosta z deli gotova. Oba brata so poklicali na sresko izpostavo v Loko,

Posnetek Fojške žage po stanju iz leta 1890 (del)

kjer sta postopke uredila. Jakob je žago registriral in si pridobil obrtni list. Vse kaže, da si je pri obrti pridobil neko drugo koncesijo, verjetno za lesno trgovino, ker sama žaga ni bila vpisana v register.

Načrt, ki ga je predložil Jakob Rupar, je naredilo *Podjetje za gradbo vodnih turbin, G. F. Schneiter Škofja Loka*. Zraven prostora za obrat žage je bila v T kosu prizidana mizarska delavnica in žagarska hišica – soba. Žagin del poslopja je bil lesen. Kakih 130 m višje od žage so zabetonirali nekakšen vodni zbiralnik z merami $1,6 \times 7$ m, vendar brez jezusa. Obrežno je bil ta prostor zavarovan z obrambno kašo. Dovodni kanal je bil v dolžini 102 m iz betona in pokrit. Iz njega se je voda zlivala v betoniran bazen $1 \times 1,3 \times 3$ m globine. Od rezervoarja do turbine je vodil tlačni cevovod premera 0,5 m. Padec cevovoda je znašal 8,5 m. Peltonova turbina je bila projektirana na 12 m padca in za pretok 106 l/sek. Obratov je imela 730 na minuto. Višina sesalne cevi je bila 3,6 m. Dajala je 13 konjskih moči. Fiksni

točk niso določili, ker na Hrastnici ni bilo jezua in zato ni bilo sprememb pri pretokih vode.

Turbina naj bi gnala venecianko, cirkular, brus (*šmirgl šajbo*), rezkar (*frezar*) in tračno žago (*bantžago*). Ti zadnji stroji bi bili posebej. Lastnik je moral zavarovati desni breg Hrastnice pri zajetju ob kašti s piloti in podolžnimi debli 25m navzgor in 18m navzdol, da velika voda ne bi razkopavala ceste. Inšpekcija dela je naročila varnostne predpise pri strojih. Kolavdacija celotne naprave je bila poleti 1930. Ugotovili so, da je vse narejeno, kot je bilo naročeno. Rezkarja in tračne žage lastnik ni postavil, ker ni dobil ustreznega obrtnega dovoljenja za izdelavo stolov. Taki izdelki so sodili v mizarški obrat, ne pa v žagarskega. Teh kvalifikacij Rupar ni imel. Prostor je izkoristil kot skladišče.

Po zadnji vojni je žaga mogoče še nekaj časa delovala, pozneje pa so turbino prodali in jo je kupil Matevž Krmelj z Loga. Žagino poslopje je ohranjeno v nekoliko spremenjeni obliki, bajta pa se podira in so hišno številko prenesli na žago in sicer Sv. Ožbolt št. 3.

Na Lipniku je bil nad Kožuhovim mlinom še t.i. Anžicov mlin. V terezijanskem katastru 1752 je bil zapisan Gašper Čarman, ki je imel mlin na Lipniku v koroški županiji. Ta predel je takrat še spadal pod loško gospostvo. To je bil t.i. Anžicov mlin in je spadal pod Anžica na Osovniku, ki je pozneje padel zunaj meja loškega ozemlja.

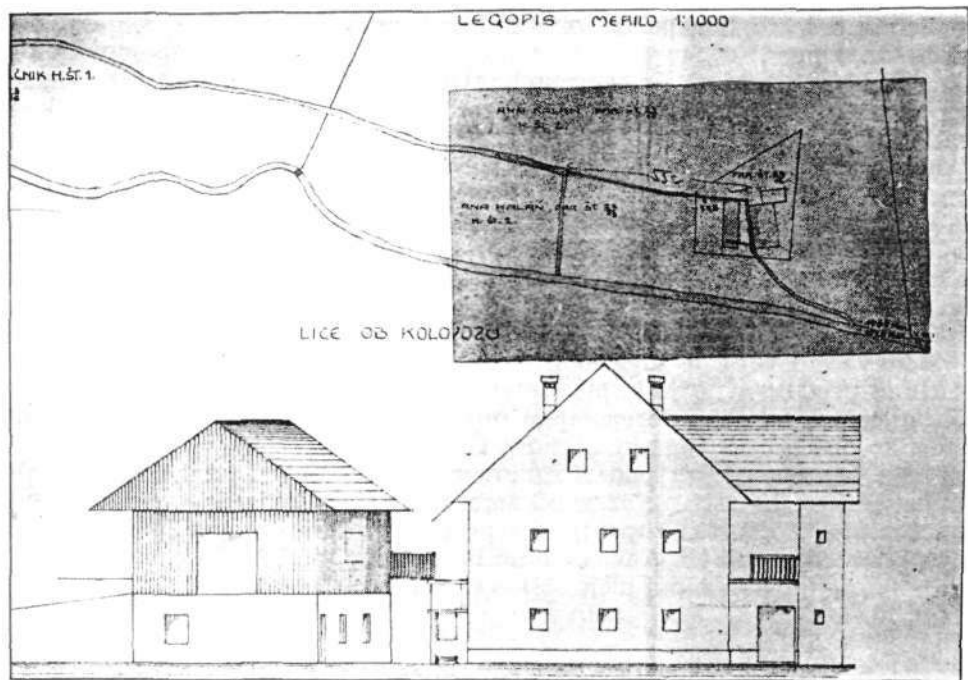
Šimicova žaga

Voda: Bodoveljska grapa, Bodovlje, stara h. št. 12, vodna knjiga št. 287/113, vložek št. 62 k.o. Zminec, parc. št. 76, prvotno 23, hiša in mlin, domače ime Matijeva hiša in mlin. Danes Bodovlje 13.

Šele v novi zemljiški knjigi so z ugotovitvenim zapisnikom leta 1876 vpisali na posest Matijo Ažmana. Matija Ažman je že leta 1870 z vlogo zaprosil zminško podobčino za dovoljenje za hišo z mlinom na svetu Franca Svolšaka iz Bodovelj, stara h. št. 3 in na bodoveljski srenjski zemlji. Dodal je načrt, ki pa se ni ohranil. Vlogo so dali v rešitev glavarstvu v Kranj, kamor je verjetno odšel tudi načrt. Do leta 1872 so se zadeve uredile strokovno, sklicujoč se na mlinski red iz leta 1814.⁵ Leta 1878 je z vknjižbeno klavzulo in zamenjavo posest pridobil Lorenc Pogačnik. Leta 1882 je posest kupil Ignac Volčič. Leta 1890 mu je s prisojilom sledil Anton Kržišnik iz Karlovca 48. Temu je s prisojilom 1919 sledila hči Katarina Kržišnik iz Karlovca 52. Z notarskim pismom z dne 4. 12. 1920 je z menjalno pogodbo, vpisano v zemljiški knjigi leta 1921, prišel do bodoveljske posesti Matevž Šimic iz Trnovca 19. Matevž Šimic je Katarini Kržišnik odstopil hišo v Vašah št. 16 z gospodarskimi poslopji in nekaj zemlje, vse v k.o. Preska, vložek št. 86.

Anton Kržišnik je bil v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja lastnik dveh hiš v Karlovcu št. 48 in 52 in je bil mizar in parketar. V tem času so bile loške parketne deščice znane daleč iz loškega ozemlja in mu je bila žaga prav potrebna.⁶

Aprila 1921 je novi lastnik Šimic zaprosil zminški občinski urad za preureditev naprave. Ta je vlogo oddal naprej na glavarstvo v Kranju. Ugotovili so, da je bila naprava zgrajena leta 1873 in ni bila vpisana v vodni knjigi. Mlin je imel tri vodna kolesa na zgornjo vodo in je gnal dva tečaja

Šimicova žaga in mlin. Načrt stavbnega podjetnika Antona Ogrina iz Škofje Loke leta 1921 (legopis in lice ob kolovozu)

in stope z osmimi palicami. Poleg mlina je bila žaga z enim vodnim kolesom. Leta 1921 je mlin stal, žaga pa je bila podrta.

Načrte za preureditev mlina in žage je izdelal stavbni podjetnik Anton Ogrin. Doma je bil z Vrhnike in se je po prvi svetovni vojni priženil k mladi vojni vdovi pri Kajbetu v Zmencu. Tam sta takoj prodala in Ogrin je začel z gradbenim podjetjem v Kapucinskem predmestju št. 20, kjer je veliko staro Prajercu kupil že leta 1920. Danes je to hiša Titov trg 6.⁷

Pri lokacijskem ogledu so poleg zemljiških posestnikov ob napravi vabili še Franca Mraka, vulgo Babnika, ki je bil zgornji vodni interesent. Jez je bil le bolj nametan in povezan z vejami na parc. 23/15 in 24/5 v lasti Matevža Pečnika iz Bodovelj št. 1. Bil je približno 265 m oddaljen od mlina. Kot stalno točko so mu določili skalo kakih 53 m višje na levem bregu potoka. Jez so nameravali dvigniti za 15 cm in ga zabetonirati v celotni dolžini 9 m. Dovodni jarek so Šimicu naročili utrditi ob straneh, da se voda ne bi razlivala. Na začetku jarka pa je morala biti zapornica. Do prve naslednje zapornice za vodni višek je šel potem jarek po stari trasi. V dolžini 17 m od druge zapornice so nameravali jarek zabetonirati in ga deloma pokriti ponekod z betonom, drugje samo z deskami. Naprej bi vodo speljali v železobetonske cevi s premerom 50 cm. Mlinsko poslopje so nameravali razširiti. Obstoječa tri vodna kolesa naj bi zamenjali z enim večjim s premerom 3,8 m in širino 70 cm. Gnalo bi mlinski del naprave. Na desnem bregu jarka so načrtovali novo venecijanko na dva lista in cirkular. Žago bi poganjala francisova turbina, ki bi imela kapaciteto pretoka 220 l/sek ob

mlina so mu podaljšali do konca septembra 1923. Ob koncu leta je potem Šimic sporočil glavarstvu, da mlina ne bo gradil zaradi pomanjkanja denarja. Novo žago mu je oblast odobrila za 60-letno obratovanje.

Prvi podatki o registraciji obrti Matevža Šimica so iz leta 1934 (R-174/466). Prej je žaga verjetno obratovala pod tvrdko Šimic, lesna družba z.o.z. – Trgovina z lesom na veliko in na drobno, Bodovlje 12. To tvrdko je leta 1932 vpisal kot poslovodja Andrej Šimic. Tvrdka je bila protokolirana tudi pri deželnem kot trgovskem sodišču v Ljubljani – Firm 499/323/ Rg CP, 73/I dne 20. 5. 1932 (R-393/370). Podjetje se je do zadnje vojne razvilo v priznano lesno industrijo z modernim načinom pridobivanja furnirja. Po vojni je bilo podržavljeno in pozneje priključeno lesnim obratom, ki so nastali iz Dolenčeve in Heinricharjeve industrije na Trati. Ko je Jelovica obrat v Bodovljah opustila, je poslopja oddala Termiki, ki še danes obratuje na tem prostoru. Ob današnji tovarniški ograji se ponekod še vidi, kje je potekal dovodni kanal.

Babnikov mlin in žaga

Voda: Bodoveljska grapa, stara h. št. Sv. Petra hrib 1, vulgo Babnik, grunt, vodna knjiga št. 383/199, vl. št. 63 k.o. Sv. Ožbolt, parc št. 4, danes Hrib pri Zmincu št. 1.

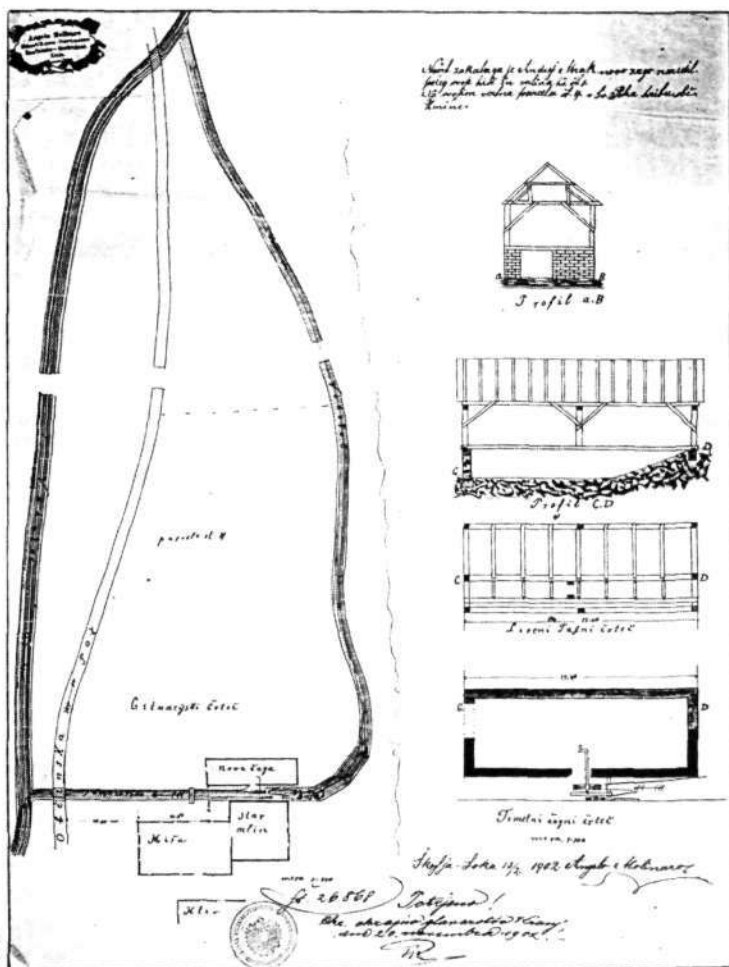
V terezijanskem katastru je imela Marina Wabnik mlin na Bodoveljskem potoku v koroškem uradu. V pritožbi zaradi zapiranja vode pri vodni napravi Andreja Guzelja je Andrej Mrak zapisal, da je mlin na tej vodi že 150 let. Tako je zapisal leta 1903. V stari zemljiški knjigi je na tej hišni št. vpisan Babnikov grunt. Lastniki so bili Valentin Babnik (Wabnik), pravilno Oblak, za njim Andrej Oblak, ki je posestvo dobil po izročilni pogodbi leta 1787. Za njim je posestvo prevzel po izročilni pogodbi Tomaž Oblak leta 1819. Ob koncu stoletja je bila posest v solastništvu Andreja Mraka in Franca Dolinarja, ki sta posest kupila vsak do polovice leta 1893. Leta 1895 je Mrak odkupil drugo polovico. Leta 1903 mu je z izročilno pogodbo sledil Franc Mrak. Tega je nasledil z izročilno pogodbo Jožef Mrak leta 1929. Sledil mu je s kupno pogodbo leta 1931 Franc Kržišnik. Leta 1934 je z domikom na dražbi in razdelilnim sklepom posest prevzel Josip Košir z Valterskega vrha. Alojz Kržišnik je posest kupil leta 1947. Temu je po sklepu o dedovanju leta 1969 sledil Franc Kržišnik.

Spisi o vodni napravi segajo v leto 1898, ko se že omenja mlin v lasti Andreja Mraka. Tega leta je zaprosil zminško občino, da bi nasproti mlina na drugi strani dovodnega kanala oziroma rak smel narediti novo žago. Župan Luka Dagarin, Martanc iz Puštala mu je napravo dovolil. Žaga bi delala le tedaj, ko bi mlin stal. Vodnih sprememb ne bi bilo.

Pri gradnji je Mrak nekoliko zamujal in leta 1901 mu je županstvo gradnjo ustavilo z zahtevo, da si mora priskrbeti dovoljenje pri okrajnem glavarstvu v Kranju. V vlogi na glavarstvo je Mrak podučil domače županstvo takole: »*Prosil bi tedaj v tacih zadevah županstvo blagohotno podučiti, da ne bode v bodoče delalo svojim prebivalcem nepotrebne stroške.*« Županstvo namreč ni bilo pristojno za takšne zadeve in bi moralo tako postopati že prej.

Načrt za žago mu je izdelal loški stavbenik Angelo Molinaro. Bil je preprost, bolj situacijska skica celotne naprave, brez pogonskih detajlov.

Babnikov mlin
in žaga, načrt Angela
Molinara iz leta 1902

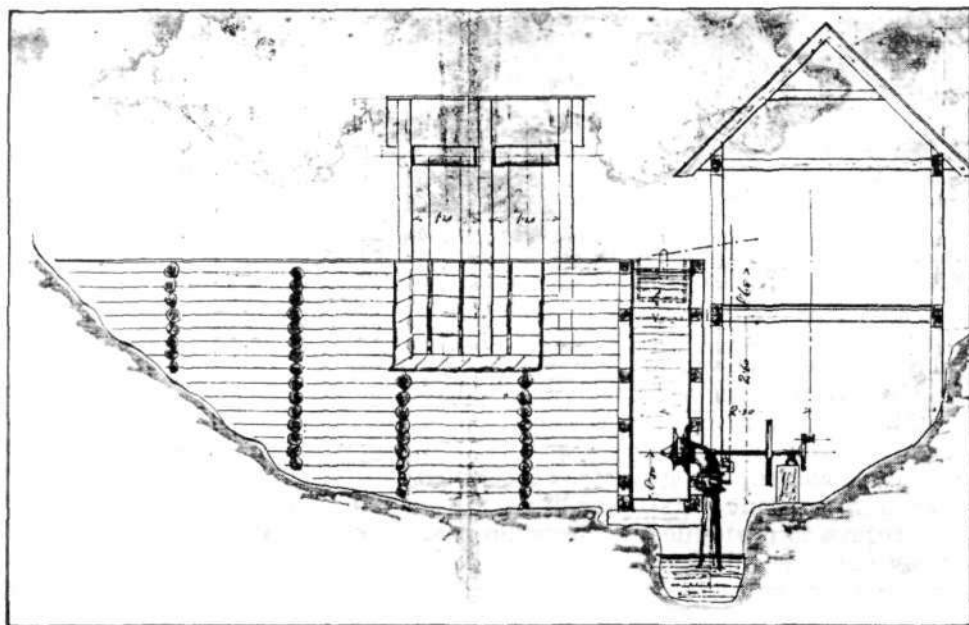
Mlin in hiša sta se držala skupaj, le mlin je bil nekoliko pomaknjen iz linije tik do vode. Žago so projektirali na nasprotnem bregu, na drugi strani rak. Velikost žage je bila $13 \times 3,7$ m. Spodaj je bilo poslopje zidano, zgoraj leseno, pokrito z deskami. Pogon je bil na en list. Zajezitev za napravo je bila že od prej precej višje v grapi in je imel Mrak speljan do mlina poseben vodotok. Za obratovanje žage so naredili posebno korito v velikosti 7×2 m in globoko 1 m. Iz tega korita so potem z zapornicami dovajali dotok za mlin, stope in žago, za vsako kolo posebej. Jeseni 1902 si je glavarstvo situacijo pogledalo in dalo dovoljenje za gradnjo. Posebno so mu naročili, da ne sme zapreti vseh treh zapornic hkrati, ker bi s tem zaprl vodo spodnjemu obratovalcu.

Težave so nastopile z Andrejevim naslednikom Francem Mrakom. Še iz starih časov je bila kmalu za odcepom vode iz grape na kanalu narejena izpustna zapornica za odvečno vodo in čiščenje peska in blata. Te naprave Mrak ni posebno vzdrževal, zato je na tem mestu voda rada prestopala kanal in se razlivala po občinski poti. Pritoževali so se celo, da je Mrak nalašč

pozimi puščal zapornico odprto, da je voda tekla na pot in tam zmrznila. V letih 1913 in 1914 so sledila obtoževanja med Mrakom in občino, okrajnim cestnim odborom in drugimi interesenti. Pritoževali so se na okrajno glavarstvo in celo na deželni odbor v Ljubljani. Ugotovitve strokovnjakov so bile naslednje. Leta 1913 je Mrak dvignil rake, kar pa po mnenju izvedencev ni imelo neposrednega kvarnega vpliva in glavarstvo ni imelo pomislekov glede tega dovoljenja. Premalo pa je čistil dotok. Mrak tudi ni obratoval po predpisih. Po končanem delu bi moral zapreti dovod vode na jez ali pa pustiti dovolj izpusta pri žagi sami. Tako pa se je voda nabirala in zatekala. Škode na cesti tudi ni dovolil popravljati na občinske stroške, itd. Glavarstvo je 1914 Mraku naročilo, kako naj se obnaša. Župan Dagarin je glavarstvu odpisal, da je Mrak rešil probleme le za normalno stanje poleti. Kako bo pa pozimi in ob nalivih, pa bo pokazala praksa. Nasipa ni zvišal, zapornice ni popravil, prekop za odvečno vodo je naredil premajhen. Vse kaže, da so potem zaradi vojske nehali medsebojne spore, saj o napravi ni ohranjenega nobenega spisa več. Ob poplavi 28. 9. 1926 sta bila mlin in žaga močno poškodovana, jez pa je voda odnesla.⁸ Potem pogonov niso več obnavljali. Na terenu se še vidi, kje so bili dotoki do vodnih naprav. Vsi današnji objekti, hiša, gospodarsko poslopje in hlev so novi.

Tinkovcova – Balantova – Franetova žaga

Voda: Bodoveljska grapa, št. vodne knjige 384/200, vl. št. 53 k.o. Staniše, parc. št. 49, Staniše, stara h. št. 9, danes Staniše 1 za hišo z majhnim gospodarskim poslopjem.

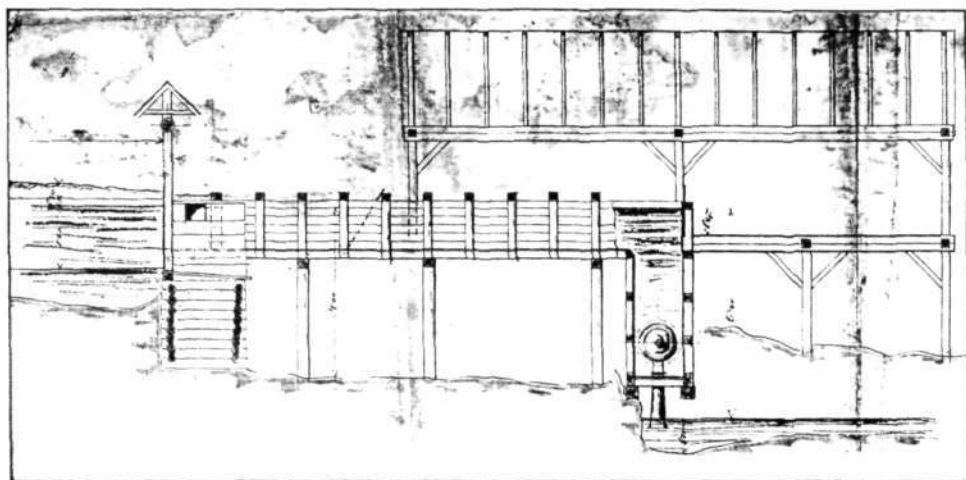
Tinkovcova – Franetova – žaga. Del načrta Alojza Žabkarja za žago iz leta 1903 (prečni prerez)

Lastništvo žage je na začetku bilo kar malo skrivnostno. Kot prvi lastnik je vpisan v zemljiški knjigi Andrej Guzelj iz Karlovca 59, po kupni pogodbi 1903. Na tej hišni št. pa Andrej ni bil lastnik. Leta 1914 je kupil žago Florjan Koprivc. Njemu je sledil s kupno pogodbo leta 1928 Franc Jakomini. Po sklepu o dedovanju ga je leta 1977 nasledil Janez Giacomini. Potem je sledilo deset solastnikov po sklepu o dedovanju leta 1981. Istega leta 1981 je s kupoprodajno pogodbo bajto kupil in s pooblastilom 1990 posest dobil Alojz Koblar od Sv. Ožbolta. Takšno je bilo lastništvo skozi čas. Pri prvem lastniku ni bila nikoli napisana hišna št., pisalo je le, da je posestnik na Sv. Petra hribu. Andrej Guzelj je bival tudi v Loki in je bil po domačem imenu žage mogoče v sorodstvu z Balanti.

Na prigravarjanje posestnikov tega področja je Andrej Guzelj leta 1901 naznanil, da bo zgradil novo žago. Blizu tega mesta je bila že pred 30 leti (šteto 1901) t.i. Tinkovcova žaga, verjetno žaga Gašperja Čarmana iz Karlovca. Pred Andrejem pa je bil lasnik opuščene vodne naprave Janez Guzelj iz Loke. To pa je bil verjetno Balant iz Kapucinskega predmestja. Pri vložku za žago pa je prvi vpisan v zemljiški knjigi šele Andrej Guzelj, kot smo že zapisali.

Dotok na žago je bil dolg kakih 60 m od jezua. Odtok nazaj v grapo pa okrog 16 m. Celoten projekt za napravo je naredilo podjetje *Žabkar, železovlvarna, strojna in ključavničarska tovarna v Ljubljani*. Leta 1903 je okrajno glavarstvo projekt odobrilo, ko je Žabkar izvedel nekaj popravkov v zelo pomanjkljivem načrtu, ki niti ni bil v merilu. Šlo je za navadno žago samico na en list. Poslopje je merilo 13 × 4 m. V temeljih je bilo zidano, zgoraj leseno. Bilo je brez stanovanja za žagarja. Zanimivo je, da je namesto vodnega kolesa služila, pač zaradi Žabkarjevega slavnega podjetja, za pogon turbina s horizontalno osjo. Ob pretoku 80 l/sek in pri padcu 5 m je pri 220 obratih dajala moč 4 KS. Za manjšo vodo je Guzelj predvidel v prizidku žage leseno vodno kolo s premerom 5 m in širino 0,4 m, oziroma 0,8 m. Tega kolesa, kot je razvidno iz spisov, niso montirali, ker je bilo zahtevno za izdelavo. Leta 1903 je bila naprava gotova in je začela delovati brez oblastnega odobrenja. Glavarstvo je Guzelju zabičalo, da mora znižati zgornji jez in avtomatsko povezati zapornici za na turbino in za izpust, kadar se bo turbinska zapornica zaprla. Obe zapornici bi morali delovati usklajeno – avtomatsko. Tako ne bi škodoval na vodotoku spodnjemu koristniku Mraku. Guzelj tega ni napravil. Pod izgovorom, da bo izravnava vodo, je pod žago naredil še en jez, iz katerega je spuščal vodo tačas, ko je nabiral vodo na zgornjem jezua. Usklajenost naprav ni bila samodejna, za kar se žagar tudi ni posebno trudil. Spodnji interesenti so se pritoževali, da jim včasih kar za pol ure zmanjka vode. Guzelj je nabiranje vode utemeljeval s tem, da so že njegovi predniki tako delali in bajer praznili in polnili. Da pa Mrak ne bo na suhem, je zato zgradil spodnji bajer. Mogoče bi takšen vodni režim vzdržal z malo dobre volje, vendar je bila vmes poslovna konkurenca. Tudi Mrak spodaj je nagajal in spuščal zapornico in ledenil pot do te žage, kot smo že zapisali pri njegovi napravi. Na pritožbe Mraka in drugih interesentov je glavarstvo maja 1905 ob kolavdaciji razglasilo, kaj mora Guzelj postoriti, da bo smel obratovati, ali pa žago zapreti. Uskladiti je moral zapornico in koritu in tisto pri turbini. Glavni jez je moral znižati, spodnji jez pa sploh podreti. Dokler pa tega ni naredil, so mu žandarji z deskami zabili glavni dotok vode v rake. Žandarmerija je kontrolirala stanje. Jeseni 1905 si je zabito žago v imenu

Frantova žaga leta 1903 (vzdolžni prerez)

glavarstva ogledal zminški župan Luka Dagarin. Ta je ugotovil, da je Guzelj odpravil vse nepravilnosti. Obratovati pa takrat ni bilo mogoče, ker je bila naprava demontirana, predvsem turbina, in so pričakovali delavce, ki bodo postavili veliko kolo. Ovir za odobritev žage ni bilo. Spisi se potem nehajo in ni razvidno, kako je potem Guzelj sestavil turbino in pričel ponovno obratovati. Žaga je bila pod današnjo hišo in majhnim podom. Kdaj so nehali obratovati, ne vemo, verjetno po poplavih niso več žagali.

Primcov mlin

Voda: Bodoveljska grapa, Sv. Ožbolt, stara h. št. 4, 1/3 kmetije = bajta, vl. št. 13 k.o. Sv. Ožbolt, parc. št. 53/2, na h. št. 29 je bila Ferjanova bajta, parc. št. 54. Domače ime je bilo tudi Ferjanovc, Hrastovc. Mlin je stal nad Frantovo žago v smeri Zavrha, oziroma pod Presečnikovim mlinom. Obe parcelni št. so leta 1956 brisali in prepisali posest na parc. 1122/1 vl. 158 k.o. Sv. Ožbolt in 1122/2, vl. 156.

V terezijanskem katastru 1752 je imel Jožef Marcina mlin na Bodoveljski grapi v koroškem uradu. Zakaj se je reklo Primcov mlin? Po dr. Andrejki in dr. Kelemini bi ta beseda pomenila dednega najemnika (Erbpachter), kar bi držalo, saj poznamo Primcov mlin tudi v Hrastnici.⁹ Mlinarji so bili pogosto zakupniki. Ferjanovc ali tudi Hrastovc je pozneje zgradil še bajto na stari h. št. Sv. Ožbolt 29. Mlin je stal pri stari kajži v grapi. Za staro Ferjanovo kajžo smo našli nekaj podatkov v stari zemljiški knjigi. Florjan Marcina je dobil posest po plačilu mrtvaščine leta 1786. Florjan je živel med leti 1764 do 1819 in se je po njem reklo Ferjanovc. Leta 1816 je posest izročil sinu Jožefu (1794–1861). V tej izročilni pogodbi mu je izročil kajžo s pritiklinami in mlin. Leta 1865 je posest kupil Andrej Oblak. Leta 1904 je z izročilno pogodbo posest prevzel Janez Oblak od Sv. Ožbolta 4 in za njim s prisodnim pismom Ana Oblak leta 1905. Leta 1957 se je lastništvo delilo

po že omenjenih vložkih. Del je prevzel Alojz Koblar od Sv. Ožbolta (Rožnik), del pa Jože Golob in pozneje njegovi nasledniki. Kako dolgo je ta mlin deloval, ni znano. Predah v lastništvu med 1905 in 1957 kaže na nekaj nenavadnega. Bajta je stala na slabem mestu in so jo opustili. Okrog leta 1930 je bila bajta že podrta. Kmalu za odcepom ceste proti Zavrhu, še pred Presečnikovim mlinom, so levo in desno ob cesti v grapi še sledovi poslopij. Več zidov je proti vodi, kjer je bil verjetno tudi mlin. Tudi na širšem terenu se vidi, da je bil nekoč izkrcen, čeprav je danes zaraščen z odraslimi drevesi.

Presečnikov mlin

Voda: Bodoveljska grapa. Mlin je bil prvotno last gruntarja Presečnika vl. št. 11 k.o. Sv. Ožbolt, stara h. št. 1. Poznejši h. št. sta bili 24 in 32 za mlin, vl. št. 119, parc. št. 61.

V terezijanskem katastru 1752 je bila vpisana Urša Dolinar, ki je imela mlin v grapi v koroški županiji. Mlin je spadal k Presečnikovemu gruntu, vendar je pozneje dobil hišno številko in ni bil v prvotni hišni numeraciji. Ob koncu 18. stoletja sta na gruntu gospodarila Barbara Dolinar in njen mož Simon Bozovičar. Z izročilno pogodbo sta 1783 grunt predala Juriju Dolinarju, pravilno Bozovičarju, kot so zapisali. Sledila je hči Urša Bozovičar (1786–1836), ki se je poročila z Matevžem Trobcem (Trobc, Drobitsch, 1781–1850). S prisojilom je leta 1836 grunt nasledil sin Anton, rojen 1817. Ta je mlad umrl, leta 1837, zato je posest s prisojilom leta 1838 (1837) dobil brat Franc Trobec, rojen 1823. V pogodbah se mlin ne omenja. Leta 1899 je mlin kupil Franc Kržišnik. Leta 1916 mu je s prisojilom sledila Marjana Kržišnik. Potem pa se je, kot izgleda, lastništvo med gruntom in mlinom delilo. Leta 1932 je mlin kupil Matevž Kožuh. S prisojilom mu je leta 1934 sledila Ivana Kožuh, rojena Tominc. Leta 1967 je hišo dedoval Franc Mesec. Po sklepu o dedovanju iz leta 1969 je postala lastnik Ivana Koblar od Sv. Ožbolta (Rožnik).

V vodni knjigi mlin ni bil vpisan, pač pa so ga obrtno registrirali. Leta 1935 je Ivana Kožuh registrirala kmečki vodni mlin pri Sv. Ožboltu 32 (R-400/403). Na podlagi te registracije so mlin vpisali še v povojni obrtni register, ki ga hranijo na občini. Obrt je bila vpisana na Ivano Mesec, Sv. Ožbolt 32, vendar ni bilo nobenih drugih podatkov več, zraven pa še vprašaj. To kaže, da je mogoče mlin po vojni še nekaj časa mlel, vendar ni bil uradno več registriran. Poslopje je še dobro ohranjeno. Za prag služi star mlinski kamen. Zunanje naprave z vodnim kolesom so propadle, tečaj v notranjosti je delno še ohranjen v pokvarjenem in trhlem stanju.

Jamnikov mlin

Voda: Sopotnica, grunt, stara h. št. 17, vl. št. 43 k.o. Sopotnica, parc. št. 61.

V svojih spominih Moja rast, Buenos Aires 1973, ki so izšli v ponatisu 1991 pri Mohorjevi družbi v Celju, nam je loški rojak Ivan Dolenc zapustil kratke podatke o domačiji pri Jamniku v Sopotnici. Takole je zapisal: *Rodil sem se 24. oktobra 1884 pri Jamniku v Sopotnici. Sopotnica je hribovska vas v škofjeloški župniji; ob času mojega rojstva je štela 17 hiš. Ime ima po*

potoku Sopotnici, ki se 4 km od Škofje Loke izliva v Soro Poljanščico. Potok Sopotnica izvira visoko v hribih, ki se vlečejo od Ljubnika (1027 m visokega vrha nad Škofjo Loko) proti Poljanski dolini, in skače od tolmana do tolmana v majhnih slapovih v Sopotniško grapo. Pri tem povzroča zlasti ob deževju močan šum, »sopot«, ki ga posebno ponoči daleč slišiš. Odtod njegovo ime. Ime Sopot in Sopotnica dobiš menda povsod, koder prebivajo Slovani. Ime Jamnik pove, da leži hiša najnižje v vasi in da je najbližja potoku Sopotnici. Zato je bil pri naši hiši že od davnih časov mlin. V ljubljanskem muzeju (danes v Arhivu Slovenije, o. p.) mi je nekoč slučajno prišel v roke urbar iz l. 1573, v katerem sem bral, da so pri »Jambniku« (od kod ta oblika, mi ni razumljivo) plačevali na leto 44 krajcarjev davka od grunta in 3 krajcarje od mlina. Jamnikovo posestvo je obsegalo 31 ha, od tega 3 ha njiv. Po obsegu je torej spadalo med srednje velike grunte. Bilo je last moje matere Marije, rojene Miklavčič. Moja mati je bila namreč edinka in se je kot triindvajsetletno dekle (rodila se je 14. decembra 1852) poročila 22. nov. 1875 z Andrejem Dolencem, rojenim 15. nov. 1850 v Spodnji Luši pri Praprotnem v Selški dolini iz rodbine s številni otroki.« (Moja rast, str. 1–2).

V terezijanskem katastru 1752 je imel Matevž Jamnik mlin in stope na Sopotnici v brojski županiji. V stari zemljiški knjigi smo našli podatke o lastnikih ob koncu 18. stoletja, za katere Dolenc ni vedel. Leta 1795 je Jamnikovo posestvo dobil z izročilno pogodbo Urban Jamnik, pravilno Miklauc. V spisih piše vulgo Jamnik, pravilno Miklauc, tudi Miklauč (Listine 15/81). Leta 1799 se je poročil z Mico Kermel (1773–1845). Leta 1823 je zlicitiral še sosedovo Ambruščevo posestvo, Sopotnica stara h. št. 16, vl. 42. (Listine 47/197). Na tem gruntu je ob koncu 18. stoletja gospodaril Jožef Ambrožič, ki je posest prejel z izročilno pogodbo leta 1795. Leta 1801 se je poročil s Heleno, hčerko Jurija Ambrožiča in njegove žene prav tako Helene. Ali so bili kaj v daljnem sorodstvu, da sta se ženin in nevesta enako pisala (Listine 17/97)? Zakaj so Ambrožiči grunt izgubili, iz listin ni razvidno. Urban Miklauc – Jamnik je umrl že leta 1826, ko je bila za njim zapuščinska razprava. Oba grunta je dedovala vdova Mica (Listine 47/199). Ta je posest spet razdelila. Jamnikov del je leta 1843 izročila sinu Francetu (1815–1876), (Listine I/188). Ambruščev del pa je že leta 1834 izročila sinu Antonu (1813–1885), (Listine C/249–250). Na obeh gruntih so bile potem v zakonih le dekleta. Jamnikov grunt je leta 1877 dobila profesorjeva mama Marija in se je sem priženil Dolenc iz Luše. K Ambrušču pa je prišel Johan Fojkar od Sv. Ožbolta in so leta 1878 grunt prepisali nanj. Priimek Miklauc, Miklauč so sredi 19. stoletja začeli pisati Miklavčič, kakor je zapisal tudi prof. Dolenc. Njegovi predniki so se pisali Dolenc, sam pa se je podpisoval Dolenc. Od priimka Ambožič je ostalo domače ime Ambrušč. Leta 1890 je Jamnikovino s prisodnim pismom dobil Andrej Dolenc. Temu je po izročilni pogodbi 1908 sledil Jurij Dolenc. Naslednji lastnik je bil Jože Dolenc po sklepu o dedovanju leta 1964. Temu so sledili delni lastniki in po polnoletnosti je po izročilnih pogodbah leta 1984 posest nasledila Vida Dolenc.

Zanimivo je, da v nobenih zapuščinskih zapisnikih in drugih izročilnih pogodbah ni pri Jamnikovem gruntu nikoli omenjen mlin. Ta je deloval vse do konca 50. let tega stoletja. Mleli so za dom, pa tudi za sosede in celo bližnje gorjance z Gabrške gore. V grapi pod domačijo, ob vodi so še sledovi, kjer je stal mlin. Ohranjen je še del obodnega zidovja.

Rohotnikov mlin

Voda: Sopotnica. Mlin je spadal k Rohotnikovemu gruntu v Breznici, stara h. št. 2, vl. št. 2 k.o. Sopotnica; št. vodne knjige 259, mlin stara h. št. Breznica 3, vl. št. 2 in 209, parc. št. 47 in 1536 mlinski jarek. Danes Breznica pod Lubnikom št. 3.

V terezijanskem katastru 1752 je imel Marko Perko mlin in stope na Sopotnici v brojski županiji. Domače ime so včasih pisali Grohotnik, mogoče od krohota, grohota, ropotajočega potoka itd., ki se sliši med bregovi, kot je zapisal Jamnikov profesor. Mlin je bil zgrajen kot bajta Rohotnikovega grunta iz Breznice in je stal spodaj v Sopotniški grapi. Gregor Perko je dobil posest po plačilu mrtvaščine oziroma po dednem pravu (Sterbrecht) leta 1796. Gregor je živel med leti 1775–1861. Na gruntu ga je z izročilno pogodbo iz leta 1839 nasledila hči Jera Perko (1809–1883). Ta se je poročila s šest let mlajšim Jakobom Sušnikom, rojenim 1815. Jakob se je priženil iz iste vasi, po domače pri Sušniku, stara hišna št. 6. Poročila sta se leta 1839 v Loki. Naslednik na gruntu je bil sin Valentin, rojen 1853. Grunt je dobil z izročilno pogodbo leta 1878 (1879). Šele leta 1930 sta na mlinu po izročilni pogodbi vpisana Pavle Križnar in Rozalija Križnar, vsak do polovice. Leta 1946 je postal s sodnim sklepom lastnik Pavle Križnar. Leta 1976 je mlin kupil akademski slikar Boris Jesih (vpis 1979). Leta 1979 so mlin in okolico prepisali na nov vložek št. 209.

Glede na nizko hišno številko lahko sklepamo, da je lokacija stara, saj so hiše numerirali v drugi polovici 18. stoletja in potem v glavnem dolgo niso spreminjali numeracije, večinoma do stare Jugoslavije ali še pozneje. Že v statusu animarum iz začetka 19. stoletja je zapisano domače ime Rohotnikov mlin. V spisih ob registraciji mlina 1928/29 so zapisali, da mlin dela že kakih 70 let. Rohotniku ga je uspelo prikrivati do leta 1928. Tega leta je bil zakupnik mlina Matevž Dolinar. Naznanili so ga, da nedovoljeno obratuje. Žandarmerijska postaja v Škofji Loki je poročala sreski izpostavi v Loki, da je mlin Sušnikov, najemnik pa je Dolinar. Ta je dajal gospodarju vsako leto 150 kg težkega prašiča. Matevž se je izgovarjal, da je star (rojen 1861), da ima otroke, da melje le za bližnjo okolico, itd. Oblast pa je menila drugače, da ni še tako star, da redi še dve kravi in dvoje svinj zase. Po mišljenju žandarmerije je Dolinarju šlo kar dobro. Dolinar je potem zaprosil za obrtni list, ki ga do takrat ni imel, čeprav ga je doma silno iskal. Nato so ga prijeli še zaradi neregistrirane vodne naprave. Tu pa je bil pravi grešnik Rohotnik. Zadeve niso komplicirali. Veliki župan ljubljanske oblasti je napravo odobril, ker je obratovala brez nasprotovanja že desetletja. Bila je podrejenega in nepomembnega pomena in v celoti na lastnikovem posestvu. Spomladi 1929 so Rohotniku registrirali vpis v vodno knjigo kar v obliki dopisa, kjer so navedeni vsi tehnični podatki. Obrt pa je registriral že leta 1928 (R-330/51).

Približno 400 m nad mlinom je bil jez iz »navadnega kamenometa«, kot so zapisali. Obranjeno vodo so levobrežno odvajali v dotočni kanal, izkopan v pobočje. Mlin je imel dve vodni kolesi premera 3 m. Voda je padala od zgoraj, še 1,2 m višje, tako da je bil celoten padec 4,4 m. Kolesi sta izrabljali 50 do 60 litrov vode na sekundo. Pod kolesi je voda odtekala nazaj v grapo.

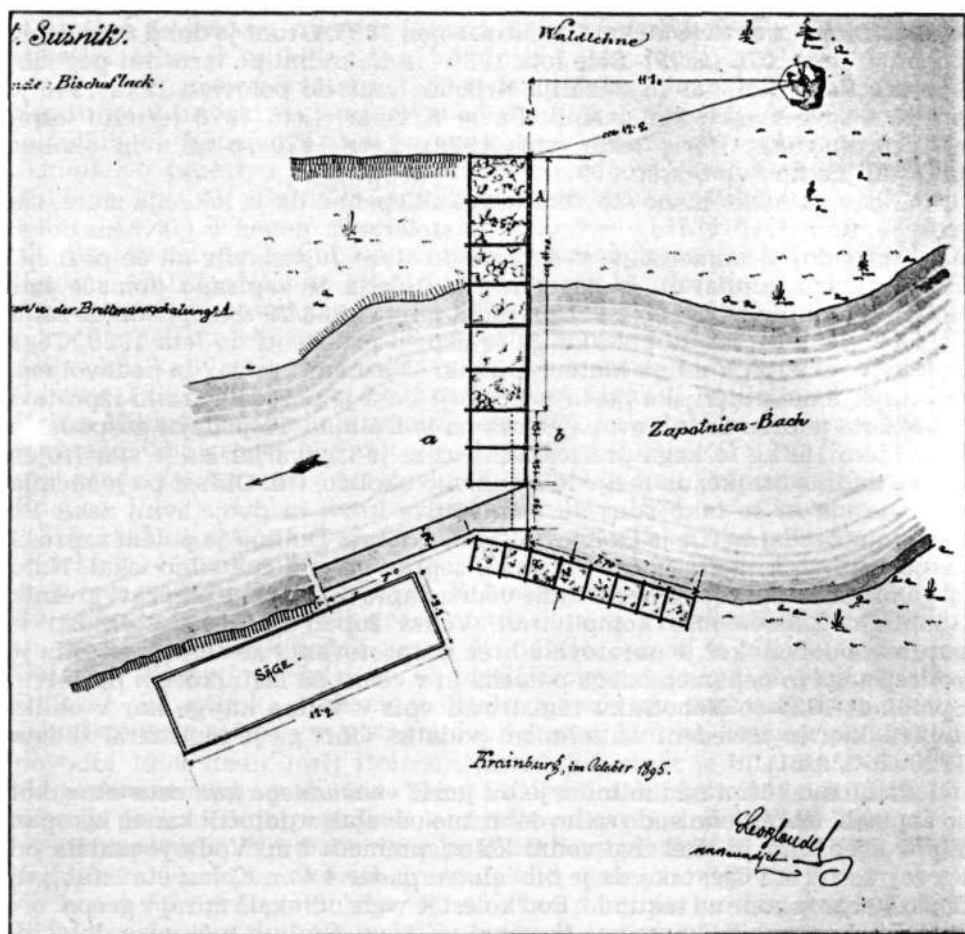
V mlinu so bili dva tečaja (kamna) in stope. Stalnih točk niso določili, ker je naprava imela nestalen jez in se je zajetje po vsaki večji vodi obnovilo.

Zunanjih ugovorov napravi ni bilo, ker je bila na domačem svetu. Mleli so še nekaj časa po zadnji vojni. Zunanjih in notranjih naprav ni več. Poslopje je sedaj vikend akademskega slikarja Borisa Jesiha.

Rohotnikova žaga

Voda: Sopotnica, žaga je spadala k Rohotniku, Breznica 2, vl. št. 2, za žago poznejša stara h. št. Breznica 17, vodna knjiga št. 369/193; parc. št. 108 k.o. Sopotnica.

Rohotnik je imel na Sopotnici kar tri vodne naprave. Najstarejši je bil gotovo mlin, ki smo ga že opisali. Ta žaga je stala nekoliko niže od mlina. Vse tri naprave so bile blizu skupaj. Žaga, oziroma hiša ob žagi, je v poznejši hišni numeraciji že v tem stoletju dobila staro h. št. 17 po podrti Dagarinovi bajti v Breznici.

Rohotnikova žaga – stanje leta 1895 (del)

Lastnik žage je bil leta 1895, ko se javljata edini spis in skica žage, Valentin Sušnik. Gradbeni adjunkt Leo Bloudek iz okrajnega glavarstva v Kranju je tega leta ugotavljal stanje. Jez je bil preprost in je segal še po suhem v desno brežino. Levi breg potoka je bil prav tako utrjen, da je bilo mogoče vmes postaviti dve zapornici za veliko vodo in izliv za na rake proti vodnemu kolesu. Poslopje žage je bilo leseno v velikosti $12,2 \times 3,5$ m v leseni izvedbi brez žagarske hišice, stanovanja za žagarja, ki je bilo v hiši zraven. Fiksna točka je bila, kot kaže skica, na skali v desnem bregu. Pogon je bil na en list, tako imenovana samica.

Prvo obrtno dovoljenje za žagarsko obrt je registriral že Valentin Sušnik leta 1905 (R-362/212). Njegov naslednik Pavle Križnar je obrt registriral leta 1935 (R-176/477). Po zadnji vojni žaga ni več obratovala.

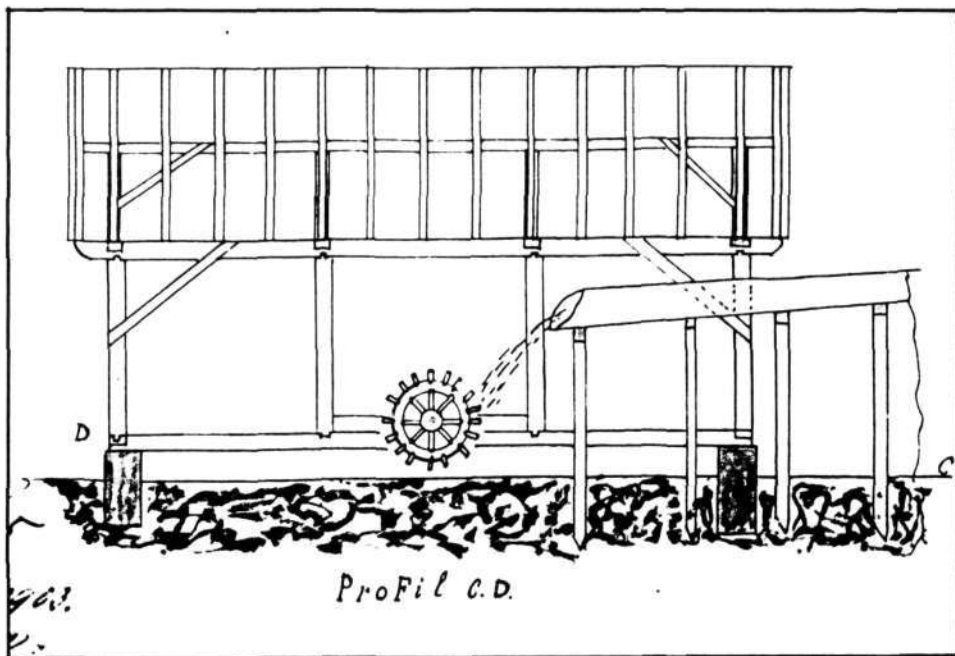
Poslopje je precej podrtó. Iz ostankov je razvidno, kako je žaga izgledala.

Rohotnikova žaga pri Šefertu

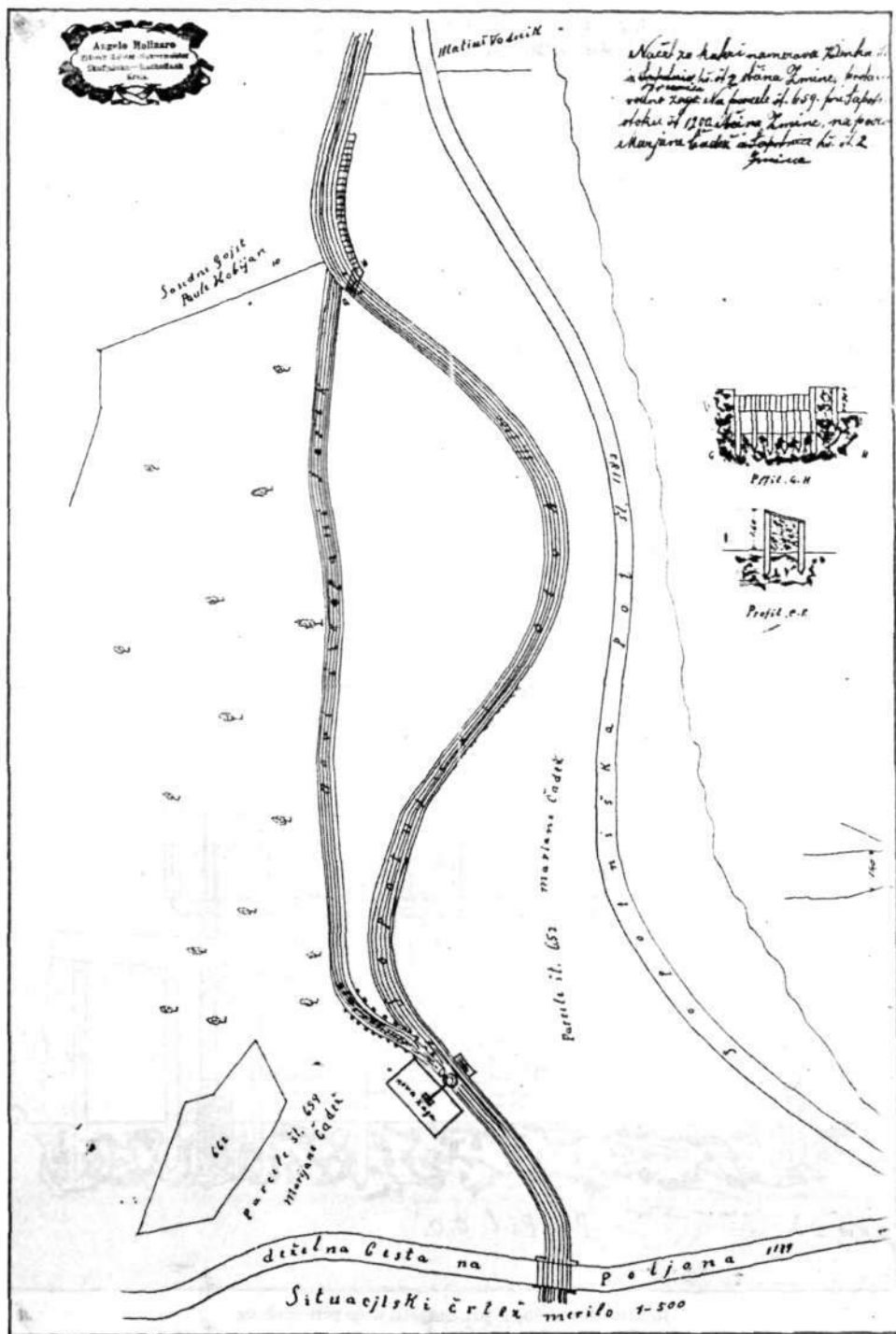
Voda: Sopotnica, vl. št. 30 k.o. Zminec, od leta 1907 stavbna parc. 97 – žaga, pozneje stara h. št. Zminec 20, vodna knjiga št. 369/194.

Vse kaže, da je bila Rohotniku zgornja žaga prepočasna in premajhna, zato je leta 1903 zgradil novo žago na Sopotnici, blizu križišča glavne ceste v Poljansko dolino in ovinka v Sopotnico. Sopotniški potok se potem kmalu izlije v Poljanščico.

Zemljišče je bilo last Marjane Čadež, po domače Šefertnice, Zminec stara h. št. 2. Še danes je ta svet lastna šeferskih naslednikov. Marjana

Rohotnikova žaga pri Šefertu – prečni prerez

Rohotnikova žaga pri Šefertu 1903 (situacija po načrtih Angela Molinaro)

Čadež mu je dovolila žago. Nekaj težav je bilo le z mejašem Pavlom Habjanom iz Sopotnice, stara h. št. 1, po domače Muretom. Čadeževa in Habjan nista bila na čistem glede meje, kjer je bila načrtovana vodna naprava. Sušnik se je zavezal, da bi Habjanu povrnil škodo, če bi njegov svet kaj trpel in bi posebno ob veliki vodi škodo sproti odpravljaj. Glede mejnega spora pa jih je glavarstvo poslalo na sodišče. Vse kaže, da so se sporazumeli brez gosposke.

Načrt za žago je izdelal loški zidarski mojster Angelo Molinaro. Skica je zelo preprosta in ne posebno natančna, posebno glede dovoda in odvoda vode. Odvodnega kanala sploh ni narisal. Malo nad mostom čez Sopotnico so zgradili ob levem bregu ob vodi 16,5 m dolgo brano, ki je potem zavila čez vodo kot 65 cm visok jez. Čez parcelo 652, last Marjane Čadež, je potem tekla voda po jarku pod cesto in potem nekaj časa po lesenih rakah in spet po jarku. Za izpust viška vode in čiščenje peska so že kmalu na začetku oskrbeli zapornico. Zadnji del dovoda ob žagi je bil močno dvignjen in speljan na lesenih rakah. Ves dotok vode je bil dolg okrog 260 m. Žagino poslopje je merilo 13 × 4,7 m. Bilo je leseno z zidanimi temelji. Žagarske hišice niso naredili. Vodno kolo je merilo v premeru 3,7 m in je bilo 1 m široko. Voda je padala nanj iz dna korita, torej od vrha. Kolo je gnalo eno rezilo. Odtočni kanal izpod kolesa je bil dolg 56 m. Škoda je, da je žaga podrtá in so sledovi skoraj zabrisani. Tako ne moremo soditi, ali so žago v desetletjih kaj predelovali in posodabljali. Žaga je delovala še nekaj časa po vojni. Danes ni več sledu o poslopju. Ponekod je razviden še tek dotoka na žago.

O p o m b e

¹ France Štukl, Uprava in arhiv občine Zminec, *Loški razgledi* (naprej LR) 15, 1968, str. 89–93.

² *Arhiv republike Slovenije*, Terezijanski kataster, Bekanntnis Tabellen II, Loško gospostvo, knjiga 11, stanje mlinov okrog 1752; *Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota v Škofji Loki* (naprej ZAL Šk. L.), Občina Zminec.

³ France Pokorn, Loka, *Dom in svet* 1894, str. 183.

⁴ ZAL, Šk. L., Občina Zminec, fasc. 22.

⁵ ZAL, Šk. L., Občina Škofja Loka, fasc. 115 (gradbene zadeve).

⁶ France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki I*, 1981, str. 46, 48.

⁷ France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki I*, 1981, str. 96.

⁸ ZAL, Šk. L., Občina Zminec, fasc. 23 (spisi 1924–1926).

⁹ Rudolf Andrejka, Doneski k postanku in razvitku rodbinskih imen v Selški dolini, *Glasnik Muzejska društva Slovenije*, 1939, I/4.

Informatorji: Matevž Setnikar – Dolinski mlin, Pavle Košir – Kožuhov mlin, oba Sv. Barbara; Jože Kožuh – Eržišnik, Bodovlje; Franc Kržišnik – Babnik, Hrib pri Zmincu, Jože Potočnik – Završnik, Staniše, bratje Hribernik, Dobravska žaga Puštal.

Vse ilustracije so iz fonda Vodne knjige sreskega načelstva v Škofji Loki, ki se hrani v Arhivu v Škofji Loki. Gradivo je prefotografirala gospa Darinka Mladenovič iz Zgodovinskega arhiva Ljubljani.

Zusammenfassung

WASSERKRAFTANLAGEN IN DER EHEMALIGEN GEMEINDE ZMINEC

Die Gemeinde Zminec wurde 1849 gegründet. Nach dem Jahr 1866 schloß sie sich der Gemeinde Škofja Loka als Untergemeinde an. Im Jahr 1897 wurde sie wieder selbstständig. Die Gemeinde umfaßte den südwestlichen Teil des Škofja Loka Gebirges von Puštal bis Log im Poljane-Tal. In diesem Jahr haben wir die Wasserkraftanlagen im Tal von Hrastnica, Bodoveljska grapa und Sopotnica besichtigt. Alle drei Bäche mit ihren Nebenflüssen münden in den Fluß Poljanščica.

Unweit von der Mündung des Baches Hrastnica stand die Dobravska-Wassersäge. Sie war mehr als 100 Jahre in Betrieb und wurde in den sechzig Jahren außer Betrieb gesetzt. Das war ein größeres Sägewerk mit zwei Wagen und einem Zirkular. Den Antrieb bewirkte eine Turbine und beim Wassermangel ein Elektromotor.

Am Nebenfluß Lipnik gab es die Dolina-Mühle (Dolinski mlin). Das war eine kleinere Bauernmühle, die vor dem Krieg registriert wurde. Das Wasserrad trieb auch eine Schmiede an. Die Wassermühle wurde während des letzten Weltkrieges außer Betrieb gesetzt.

Die Kožuh-Mühle, höher am Lipnik, war eine Bauernmühle, die in der Amtsevidenz nicht eingetragen wurde. Schon in der zweiten Hälfte des vorigen Jahrhunderts hörte man darin mit dem Mahlen auf.

Am Bach, der unter dem Tošč hervor und aus der Vodnik-Schlucht herbeifließt, stand die Primažkov- oder Premčkov-Mühle. In der Amtsevidenz wurde sie nicht eingetragen.

Bis um 1900 war die Mühle von Zgornji Fojkar in Betrieb. Sie stand an der Hrastnica, nah der Bereichsgrenze von Škofja Loka in der Richtung Selo. Heute gibt es keine Spur mehr davon.

Im Hrastnica-Tal gab es ziemlich viele Sägewerke. Die Žirovnik-Säge stand in der Nähe der Dolina-Mühle. Sie wurde von einem Staubrad, einem kleinen spindelförmigen Rad mit direktem Antrieb, angetrieben.

Einen ähnlichen Antrieb hatte das unweit stehende Kopač-Sägewerk. Die beiden Wassersägen wurden durch die Überschwemmung im Jahr 1924 vernichtet. Sie beschädigte auch das Fojkar-Sägewerk.

Nach der Überschwemmung im 1926 baute der Besitzer das Sägewerk wieder auf. Er richtete sie mit einer Schneiter-Turbine ein, die Säge, Zirkular, Hobel, Bandsäge und Schleifscheibe antrieb. Das Sägewerk war noch einige Jahre nach dem Zweiten Weltkrieg in Betrieb.

Es ist interessant, daß sich im Hrastnica-Tal die meisten Wasserkraftanlagen im unteren Teil befanden und am Zusammenfluß mit kleineren Bächen. Eine solche Gegend gibt es in der Nähe von Logar, wo der Asphalt ausgeht. Auf solchen Stellen war das Wasser beherrschbarer als im engen Talboden.

In der Bodovlje-Schlucht war die größte Wasserkraftanlage das Šimic-Sägewerk, das aus einer älteren Mühle errichtet worden war. Zwischen den beiden Weltkriegen entwickelte sie sich in einen größeren Betrieb zu Herstellung von Furnier. Der Betrieb wurde nach dem Krieg nationalisiert. Heute steht an dieser Stelle der Betrieb Termika.

Die Babnik-Mühle und Säge wurden 1926 nach der Überschwemmung außer Betrieb gesetzt, damals wurde auch die Tinkovčeva-Franetova-Säge weggeschwemmt, die seit 1905 durch eine kleinere Turbine angetrieben worden war.

Ein Zeuge der Primc-Mühle sind heute nur noch Trümmer in der Richtung gegen die Presečnik-Mühle. Die steht noch immer. Das Wasserrad mit dem Mühlgerinne ist schon verfallen, im Innenraum sind aber noch einige Mühlgerinne ersichtlich. Das Gebäude ist noch ziemlich gut erhalten geblieben. Vor dem Zweiten Weltkrieg war sie noch in Betrieb.

Die älteste Wasserkraftanlage in der Sopotnica-Schlucht war die Jamnik-Mühle. Sie gehörte zum Grundbesitz und wurde schon im 16. Jh. erwähnt. Sie wurde in fünfzig Jahren außer Betrieb gesetzt. Ihre Trümmer sind noch ersichtlich.

Die anderen Anlagen in dieser Schlucht waren in Besitz von Valentin Sušnik, Rohotnik genannt. Alle drei Anlagen wurden nach dem letzten Krieg außer Betrieb gesetzt. Sein Gewerbe war im Register verzeichnet. Die Mühle ist heute ein Wochenendhaus, eine von den Sägen ist noch ersichtlich, die andere bei Šefert gehört schon in die Geschichte.

Die Wasserkraftanlagen werden nach den Besitzern, bzw. nach ihren Hausnamen, genannt. Zweimal wird die Primc-Mühle erwähnt. Primc bedeutet nach Dr. Kelemina und Dr. Andrejka Erbpächter. Müller waren oft Pächter. Die Wasserkraftanlagen waren voneinander sehr verschieden, vom einfachen Staubrad bis zu den Turbinen, die auch bei Schneiter in Škofja Loka hergestellt wurden. Die meisten Wassersägewerke auf diesem Gebiet entstanden Ende vorigen Jahrhunderts, außer der Dobravska-Säge, die schon seit Mitte des vorigen Jahrhunderts in Betrieb war. Die Überschwemmungen waren manchen Anlagen zum Verhängnis.